

կով ու սահուն է, միայն նա սիրում է շատ խիստ կամ «թունդ» բառեր գործածել, երբեմն էլ անտեղի. օրինակ նա շատ է կրկնում «սոսկալի» և «ալլանդակ» խօսքերը. «սոսկալի զառիվալրո—խօսքը քաղաքի մի փոքրիկ մասին է»,— «սոսկալի երաժիշտ», «սոսկալի հեղինակ», «սոսկալի երաժշտութիւն», «սոսկալի օրիորդ», «կեանքը սոսկալի», «Ալլանդակութեան շնորհիւ», «ալլանդակ, բաց վեմ», «երազները ալլանդակ», «ալլանդակ, արտակենդրոն եմ թեւ ձեզ», «ալլանդակապէս անդգոյշ», «ալլանդակ հալեացքով», «ալլանդակապէս բարձր», «վծող ուրտ» և այլն ժպիտ», «ծորոզ ձալն», «դառն, բաց համակրելի գծագրութեամբ տիկին», «արի ներս, ինչ ես դու ան վրալ կանդնել», «սոսկալ ուսանողական երեկոյթի տոմսակների մասին, հեղինակն ուզում է ասել, որ ռուս ուսանողուհիները շատ տոմսակ են ծախել և այդ միտքն արտալատում է հետեւալ ոչ գեղարուեստական դարձուածքով. «ռուս ուսանողուհիները բաւական շատ բաց են թողել» և այլն. Մրանք գուցէ մանր բաներ են, բաց մեր մէջ վիպական բնաւորութիւն ունեցող գրուածքները համեմատաբար աւելի շատ են տարածում և կարդացում, այդ պատճառով և վիպագիրներն ամեն կերպ պէտք է աշխատեն, որ մաքուր ոճ և պարզ ու ճիշտ բառեր գործածեն:

Հալերի մտաւոր կեանքով հետաքրքրուողներին խորհուրդ ենք տալիս կարդալ «Վեման»:

Բժ. Ա. ԲՈՒԴՈՒՆՆԱՆ. Առողջ ու հիւանդ կրեխայի ու
զին. 1902 Ս. Պետ.

Մեծ եռանդով աշխատող բժիշկ Բուդուդեանի գրուածքները գիտական—ժողովրդական երկերի մի ամբողջ մատենադարան են կազմում. Հալ ժողովուրդը ցալժմ շատ քիչ նիւթ ունէր այդ ուղղութեամբ մշակուած և մալրենի լեզուով հրատարակուած. Բուդուդեանի աշխատանքները շատ օգտակար կարող են լինել տարրական կրթութիւն ստացած չափահասների համար, որոնք ոչ միջոց և ոչ էլ կարողութիւն ունին այդ խնդիրներին վերաբերեալ ընդարձակ հետազոտութիւններ

կարդալու և հասկանալու: Յանկալի է արդարիս գրքովիներին նոյն իսկ ձրի տարածումը մեր ժողովրդի մէջ, որչափ դրանք շատ կարդացուին, այնքան ևս նախապաշարունակների և բնութեան երևութների ու զանազան հիւանդութեանց պատճառների թիւը մեկնութիւնների թիւը կպակասի և այնքան ևս ժողովրդի առողջապահական դրութիւնը կբարւոքուի ժամանակի ընթացքում:

«Առողջ ու հիւանդ երեխայի ոգին» շօշափում է մանկան բնախօսական հոգեբանութիւնը, լաջող կերպով է ժողովրդականացրած և լաւ ուղեցոյց կարող է լինել դաստիարակութեան մասին հասկացողութիւն ունեցող մալրերի համար: Երևում է, որ հեղինակն ուսումնասիրել է իւր նիւթին վերաբերեալ գրականութիւնը և ընդարձակօրէն օգտուել է Պրայէրի լատին աշխատութիւնից (Die Seele des Kindes) անմիջապէս կամ միջնորդաբար — հեղինակն աւելի լաճախ լինում է պրօֆ. Սիկորսկու անունը:

Գիտութիւնը ժողովրդականացնելիս մեր կարծիքով, պէտք է դրական կերպով խօսել այն խնդիրների մասին, որոնք անվիճելի ճշմարտութիւններ են համարում և խոյս տալ վիճելի կամ անճիշդ գաղափարների բացատրութիւններից: Յարգելի Բուդուղեանը զերծ չէ մնացել այդ թերութիւնից. բերնք մի երկու օրինակ, Գրքովի առաջաբանում հեղինակն ասում է. «Նորածնի հոգու մէջ արդէն իսկ գտնուում են ապագայ ընդունակութիւնների բոլոր սաղմերը՝ թէև անորոշաբար»: Մեր ընդգծած «բոլոր» բառը վիճելի է զարձնում խնդիրը և կարելի է ասել, նոյն իսկ սխալ ձիշտ է, հոգեբանութիւնն ընդունում է ժառանգականութեան սկզբունքը, սակայն ծնունդու միջոցին մանկան հոգին զուրկ է մտապատկերներից, որոնց ձևք է բերում հետզհետէ՝ իւր զգալարանների շնորհիւ, շատ անգամ ահա արդարիւսով ձևք բերուած մտապատկերներից են կազմւում և առաջանում ապագայ ընդունակութիւնները:

Մի այլ տեղ (էջ 8) հեղինակն ասում է. «Այս-աշխարհ-տեսնող երեխան մտածելու կարողութիւնից գրեթէ զրկուած է. նա գաղափարներ չունի, և ոչ իսկ ունենալ կարող է»:

Մեր ընդգծած «գրեթէ»-ն բոլորովին անտեղի է. թէ նա գաղափարներ (աւելի ճիշտ՝ մտապատկերներ) չունի և ոչ էլ կարող է ունենալ, ուրեմն էլ ինչ սրբեթէն:

Մի երրորդ տեղ (էջ 83) պ. բժիշկը գրում է. «Իսկական առողջ մանկավարժ ու թիւնը, աչսինքն՝ մանուկի բնութեան ուսումնասիրութիւնը, ինչ ասել կողի, որ դժուարին, ձանձրալի ու պատասխանատու գործ է:

«Մանկավարժութիւնը» մի ամբողջ գիտութիւն է իւր որոշ ծաւալով և նշխարով, որ ընդգրկում է նաև երեխայի բնաւորութեան ուսումնասիրութիւնը, ուստի և սխալ է միմիայն զերջինսով սահմանափակել այդ գիտութեան բացատրութիւնը.

Գրքուկի լեզուն ընդհանրապէս լաւ է, սակայն թերութիւններից զերծ չէ. օրինակ պ. Բուդուղեանը գործ է ածում անճիշտ բառեր, մինչդեռ այդ գաղափարներն արտալատող աւելի կոկ և ճիշտ բառեր կան մեր գրականական լեզուի մէջ. նա ասում է. «դատողականութիւն» փոխ. դատողութիւն. «դատողականութիւն» փոխ. զգայնութիւն «բնութիւն» փոխ. բնաւորութիւն.—այդ երկու բառերը տարբեր իմաստ ունին. բնութիւն—природа, բնաւորութիւն—характеръ. — «ճառագայան», «անհատագայան» փոխ. հաճելի, անհաճուի, անհաճելի. «շօշափական» փոխ. շոշափելիքի. «շրջշրջում» փոխ. շրջում. «սօսողութիւն» փոխ. խօսելը. «երեխաների փոքր կերակրով կուելը» կան գաւառական բառեր. «մանչուկ» «թէ մանչ և թէ աղջիկ տղայք», «անպաշարք ու Վիաստա» «պուտոց» «քայել» «կանչ». պատահում են նաև սխալ կազմութիւն ունեցող նախադասութիւններ. «Այսպիսի մի գիտութիւն անհրաժեշտ է երեխայ հոգեպէս ու ֆիզիքապէս լաւ դաստիարակելու համար»: «Ապագային մեծապէս կվարձատրուես» «Մանուկը առաջին անգամ անպատշաճ լատկութեամբ կաթը խմեց» և այլն:

Ցանկալի է, որ պ. Բուդուղեանը շարունակէ իւր գովելի ձեռնարկութիւնը առանց այդ թերութիւնների. իսկ միջոց ունեցող անձինք բարի գործ արած կլինէին, եթէ հարևրներով զնէին այդ էջանագին գրքուկները և միջոց չունեցող շրջանների մէջ ցրուէին ձրիապէս: